

Laiks un telpa: ierobežojumi kāzu norisē Livonijā 16.–17. gadsimtā

Atslēgvārdi: kāzas, Livonija, Rīga, 16.–17. gadsimts, nolikumi, noteikumi.

Lai arī Livonijā (tagadējā Latvijas teritorijā) līdzās pastāv vācu un latviešu sabiedrība, 16.–17. gadsimtā sabiedriskos un ekonomiskos procesus noteica vācbaltieši. Garīdznieki, muižnieki, tirgotāji un amatnieki bija ziemeļvācu un vidusvācu izcelsmes, savukārt lielākā daļa zemnieku bija latvieši, un tos no vāciešiem šķīra sociālas un politiskas barjeras. Pastāvošā vara, īstenojot tās iecerēto politiku, regulāri izdeva noteikumus, kas noteica katra iedzīvotāja pienākumus un tiesības atbilstoši piederībai konkrētai sabiedrības daļai. Skaidri reglamentēta bija arī kāzu norise: laiks, telpa, kārtība, dalībnieku skaits un svinībās pieļautās aktivitātes – atskaņojamā mūzika, dejas u. c.¹

Par kāzu norisi 16. gadsimta vidū Livonijas hronikā raksta luterāņu mācītājs Baltazars Rusovs (*Balthasar Russow*, 1542–1602). Hronikā izvērsti apcerētas muižnieku, pilsoņu un tirgoņu kāzu svinības, kas, spriežot pēc B. Rusova rakstītā, ilgušas vismaz trīs dienas. Livonijā dzīvojošie muižnieki, lai arī viņiem piederošās muižas bija pietiekami lielas, priekšroku deva kāzām miestos un pilsētās, kur atradās ģilžu nami. Turīgākie muižnieki izvēlējās svinēt kāzas Livonijas galvenajā pilsētā Rīgā.

Par iecerētajām kāzām un to, kurā pilsētā vai miestā tās notiks, muižnieks vai kāzu rīkotājs citiem Livonijas muižniekiem paziņoja trīs

mēnešus pirms gaidāmā notikuma. Uz kāzām tika uzaicināti bundzinieki un muzikanti no dažādām pilsētām, kā arī sarunāts, ka svinību laikā tiks sistas zemes firsta karabungas. Pirmajā dienā, ierodoties līgavai un līgavainim, visi lūgtie viesi sadalījās divās grupās – līgavas un līgavaiņa, un uz kaujas ērzeļiem un jauniem zirgiem, izgreznotiem ar zelta ķēdēm, spalvu pušķiem un citām rotām, izgāja no pilsētas. Tur vecākais no muižniekiem teica runu – pateicās visiem viesiem par līgavainim un līgavai parādīto godu un lūdza “pavadīt kristīgu ļaužu kāzas pilnā vienprātībā”. Pēc tam visi devās atpakaļ uz pilsētu, “šaudīdami un trokšņodami, it kā pēc uzvaras vai cietokšņa ieņemšanas”, un, nonākuši pilsētā, divas reizes jāja gar ģildes namu, kur atradās līgava ar citām dāmām. Līgava, izgreznota pērlēm un zelta rotaslietām, ar kroni galvā, “tikai ar mokām zem šāda smaguma varēja noturēties uz kājām”.² Pēc šī rituāla abi pulki devās novilkt zābakus ar piešiem un ieradās ģildes namā, kur liksmoja līdz pusnaktij. Otrajā dienā (svētdienā) viesi ar kara bungām un taurēm, lielām svecēm un lāpām pavadīja līgavu un līgavaini gājienā uz baznīcu, kur viņus sagaidīja ērgelnieks un dziedātāji. Pēc sprediķa jauno pāri veda pie altāra, “kur mācītājam gandrīz pusstundu bija jānopūlas, lai izdabūtu no līgavas jāvārdu”. Savukārt pēc laulībām atkal ar lielu greznību jauno pāri veda no baznīcas uz ģildes namu, kur bija sarīkots bagātīgs mielasts. Pēc mielasta sākās dejas un alus dzeršana uz otra veselību, nereti tā pārtapa kautiņos. Savukārt trešajā dienā (pirmdienā)

¹ Raksts ietilpst autorei topošā promocijas darba “Latīņu okāzionālā dzeja Rīgā 17. gs.: kāzu dzeja Gerharda Šrēdera iespieddarbos” nodaļā “Eiropas humānisms un Livonija 16.–17. gadsimtā”.

² Rusovs, B. 1926. *Livonijas kronika*. Ed. Veispala tulkojums. Rīga: Valters un Rapa, 56.–57. lpp.

jauno pāri veda uz tuvāko baznīcu, kur tie noklausījās sprediķi par laulības dzīvi. Kad ērgelnieks un dziedātāji bija beiguši dziedāt, visi atgriezās ģildes namā un turpināja svinības.³ B. Rusovs Livonijas hronikā muižnieku kāzas attēlojis kā ekstravaganšu notikumu, pieminēti arī negatīvi piemēri, kuriem sekojis Dieva sods (kāda slimība vai nelaime), lai tie būtu kā pamācības pēcnācējiem. Nosodoša attieksme vērojama arī pilsoņu un tirgoņu kāzu dienas aprakstā, par kuru vēstīts hronikas otrās daļas trešajā nodaļā.

Tirgoņu kāzas, uz kurām bija ielūgti citi pilsoņi un sveši tirgoņi, notika svētdienās. Vispirms ielūgtie viesi līgavu un līgavaini lielā gājienā pavadīja uz baznīcu, bet pēc tam uz ģildes namu, kur bija sarīkots bagātīgs mielasts. Pēc mielasta un dziesmām sākās dejas, kas ilga līdz vakariņām. Ja kāds no viesiem vēlējas, varēja doties uz baznīcu noklausīties pēcpusdienas sprediķi. Pēc vakariņām atsākās dejas un dzīvošana līdz pusnaktij. Šīs kāzu svinības izcēlās ar grezniem tērpiem un zeltlietām – greznākie tērpi bija apdarināti ar lūšu, caunu un leopardu ādām, vienkāršākie – ar vilku un lapsu ādām. Sievu aubes bija izgreznotas ar kaltu un apzeltītu sudrabu. Viņas valkāja arī zelta un apzeltīta sudraba kakla ķēdes ar piekarinātām dārglietām, no sudraba kaltas un apzeltītas stīpiņas, somiņas un zelta gredzenus. Savukārt jaunavas valkāja gan pērļu, gan apzeltītas sudraba matu saites, lielas un biezas mēteļu sprādzes, lielas jostas, kā arī lielas kakla rotas lūdzamo kreļļu veidā, kas bija apkārtas ar skaistām dārglietām.⁴

Tautas greznās kāzu svinības un tērpsanās paradumi, kas skaidrojami ar vispārējā labklājības līmeņa celšanos, saņēma mācītāju un rātes nosodījumu. Rīgas rāte regulāri izdeva likumus un aktīvi darbojās greznības apkarošanā, pamatojot savu rīcību ar vēlmi novērst gaidāmo Dieva sodu, kas sekos, ja ļaudis neievēros mērenību. Mācītājs Georgs Ciglers (*Georgius*

Cieglerus, 1551–1633) pārmeta sabiedrībai, ka tā iegrimusi pārmērībās, kurām nelīdzot nedz mācītāju sprediķi, nedz likumi.⁵

Greznības noliegumi kāzām sākotnēji sastopami “namnieku runās” un Rīgas pilsētas policijas noteikumos. Sākot ar 16. gadsimtu, tos sakopoja atsevišķos nolikumos, kuru uzdevums bija nevēlamu parādību novēršana, tāpēc gadījumā, ja rezultāts netika sasniegts, tos atjaunoja un sodus par pārkāpumiem pastiprināja. Pret greznību vērstie likumi tiesību avotu hierarhijā nav vērtēti kā zinātniski izstrādātas tiesības. Sava mainīguma un konkrētam gadījumam piemērotā rakstura dēļ tie uzskatāmi par piederīgiem vispārējo policijas nolikumu un “baznīcas pārmācību” jomai. Nolikumi, nevisairoties no spēcīgiem izteikumiem, apkaroja nekārtības, pamatojot, kādēļ tām jādara gals.⁶ Minētie nolikumi tiesību hierarhijā varētu būt līdzīgi mūsdienu Rīgas domes saistošajiem noteikumiem.

1593. gadā ar Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolaja Mollīna palīdzību tiek iespiests “Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērba nolikums”. Jau 1598. gadā vai nu aristokrātiskas greizsirdības, vai pamatotu raižu (par pārmērīgu izšķērdību un greznošanos) dēļ iespiests “Rīgas pilsētas rātes 1598. gada atjaunotais nolikums par tērpu greznību un izšķērdību kāzās”, kurā veikti labojumi un papildinājumi. 1598. gada atjaunotais nolikums tika papildināts jau 1603. gadā,

³ Rusovs, B. 1926. *Livonijas kronika*, 57.–58. lpp.

⁴ Turpat, 63.–64. lpp.

⁵ Cieglerus, G. 1599. *Welt Spiegel Menniglichen zu diesen letzten zeiten für die augen gestellt und aus Heiliger Göttlicher Schrift, und aller Welt...* Rīga: Nicolas Mollyn, S. 323.

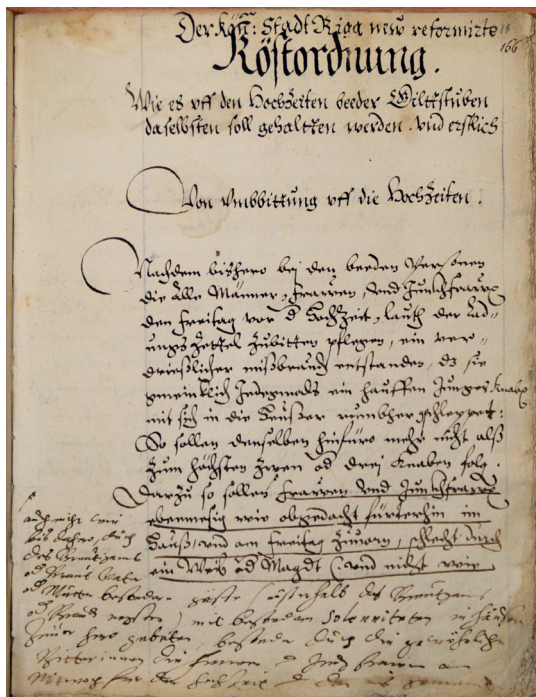
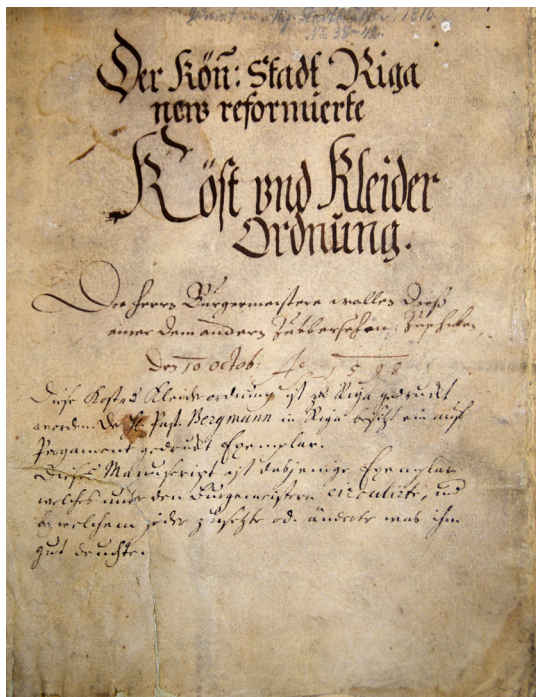
⁶ Stolleis, M. 1983. *Pecunia nervus rerum. Zur Staatsfinanzierung in der frühen Neuzeit*. Frankfurt am Main: Klostermann, S. 35–36.

pēc tam 1613., 1614., 1619., 1621. gadā un arī vēlāk.^{7, 8} ① ②

Pēc 1593. un 1598. gada Rīgas rātes izdotā nolikuma redzams, ka atbilstoši savam sociālajam statusam kāzas varēja svinēt Lielajā vai Mazajā ģildē, savās mājās vai kādā citā namā. Lielajā ģildē kāzas drikstēja rīkot tirgotāji un pilsētas ierēdņi (augstmaņi), Mazajā ģildē – amatnieki. Savukārt mājās kāzu svinības rīkoja visi pārējie iedzīvotāji, tai skaitā kalpi un kalpones. Par kāzu svinībām “kādā citā namā” precizējumu nav. Šo svinību vietu, domājams, izmantoja vienkāršie iedzīvotāji, piemēram, rīkojot kāzu svinības kādu pārtikušāku radu mājās. Nevar izslēgt iespēju, ka arī kāds turīgs pilsētas iedzīvotājs dažādu apsvērumu dēļ varētu izvēlēties kāzas svinēt citā namā ārpus Rīgas, piemēram, muižā. Katrā no izvēlētajām svinību vietām drikstēja piedalīties noteikts skaits cilvēku, tāpēc vīrus, sievas un jaunas uz kāzām ielūdza saskaņā ar ielūgumu sarakstu. Ielūgšana notika piektdienā pirms kāzām – šim pienākumam īpaši norīkots viesu ielūdzējs personīgi ieradās pie katra no gaidāmajiem viesiem, pēc tam to viesu skaits, kuri bija apstiprinājuši savu ierašanos, tika paziņots vai nu līgavainim, vai viesu rīkotājam.

⁷ Kvaskova, V. 2013. Svētku un apģērbu nolikumi 16. un 17. gadsimtā. No: *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Sigulda: Turaidas muzejrezervāts, 59.–62. lpp.

⁸ Lielākā daļa iepriekš minēto nolikumu pieejami vienīgi norakstu vai fragmentu veidā, tādēļ laulību dienas norises apraksts balstīts galvenokārt uz 1593. un 1598. gada nolikumu (1593. gada nolikums saglabājies pilnībā (pieejams tulkoats arī latviski); 1598. gada nolikums saglabājies Johana Kristofa Broces (Johann Christoph Brotze, 1742–1823) un Gotharda Tobiasa Tilemana (Gothard Tobias Tielemann, 1773–1846) norakstā), kā arī uz vācbaltiešu jurista Aleksandra Buholca (Alexander Buchholtz, 1851–1893) rakstu “Rīgas kāzas 17. gadsimtā” (“Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert”), kur iekļauti fragmenti no 17. gadsimta kāzu un greznības noliegumu, kā arī Rīgas likuma tiesas protokolu norakstiem.

① Rīgas – karaliskās pilsētas Vidzemē – godātās rātes atjaunotais svētku un tērpu nolikums (*Eines Erbarh Raths der Königlichen Stadt Riga in Liefflandt, Reformirte Kost und Kleider Ordnung*), Johana Kristofa Broces (Johann Christoph Brotze, 1742–1823) noraksta fragmenti, 1598. LU AB RN, Livonica 30, 162; 166

Von der hochzeitlichen Music in Dürff.

VIII. Wenn inden so auß der geynen Kirchlichen
 Hochzeit machet will, soll andern nicht
 dem mit zulass und erlaubnis daß bey
 vorhabenden Dingnummern sein sein
 durch den bestellten Cantorem der Gemein
 die Musik zu setzen zulassen, Dessen er
 zu mehr nicht als fünf Personen, 2. taler mit
 wischen, und darüber dinstand sein sein,
 sonst ad ande dinstand werden soll
 noch auß sein adinstand werden soll,
 bei Straff. 30 fl .

IX. So sollen sich auch der Organisten nicht für
 oben 25 alle Sonntage instrumenten müssen, es
 In der ordinari Ordnung geringeres ley sein,
 und keinen dinstand haben. 3 fl . und
 den Organisten 18 fl . adinstand
 den Organisten sein, bei Straff. 10 fl .

XXV. Wohllich sollen die Hofmeister solche Anord-
 nung sein, das es alles recht und richtig
 zugeht, das man gegen fremden sich
 der gebräuchlich, insonderheit aber das
 alles künzlich zugeht und nicht verachtet
 und die fremdenen geschicklich zu machen,
 wurde. Dessen aber jemand dem Ho-
 fmeister und Arbeit der Hofmeister mitwilling
 nicht thut oder die bestellte dinstand über
 fallen, das soll ~~er~~ ~~in~~ ~~der~~ ~~best~~ ~~strafft~~
 werden.

Und so soll kein Hofmeister ein recht andere
 dinstand haben.

Von Hochzeiten die in Dürff
 gehalten werden.

Da aber eine eheliche Ehe in einem oder
 andern Dinstand, Hochzeit machet, wolle,
 soll er nicht mehr als fünfzig Mann
 und vierzig ~~z~~ ~~Personen~~ ~~und~~ ~~z~~ ~~Personen~~ ~~der~~ ~~Best~~
 haben zugehen, ob sich die Fremden
 in Dürff sein sollen.

Der Hochstadt Riga reformirte
 Kleiderordnung.

Es will ein Rath. Das wegen dinstandiger Jugend
 und mancherlei Ungehorsam, so sich bey ihnen
 für andere bräutigam, oder dinstandiger
 abgangener Ordnung fast nicht richtig
 geordnet haben: Jedoch damit aller von
 müssigen wachet und so viel möglich
 abgehafft, die dinstandiger muß gehalten,
 und ein Hand von dem andern verhalten
 werden, so will ein Rath. Das
 damit möglich, das damit and dinstand
 talleß: dinstandiger fabel, Luy, schwarze
 wandtliche, ganze Mäntel, fabel: dinstandiger
 wangelte dinstandiger, dinstandiger, dinstandiger
 dinstandiger, dinstandiger an, alles and dinstandiger
 dinstandiger dinstandiger dinstandiger in dinstandiger
 dinstandiger dinstandiger dinstandiger, and dinstandiger
 dinstandiger dinstandiger nicht mehr dinstandiger
 dinstandiger

2 Riga – karaliskās pilsētas Vidzemē –
 godātās rātes atjaunotais svētku un
 tērpu nolikums (Eines Erbarh Rathes der
 Königlichen Stadt Riga in Liefflandt,
 Reformirte Kost und Kleider Ordnung),
 Johana Kristofa Broces (Johann Christoph
 Brotze, 1742–1823) noraksta fragmenti,
 1598. LU AB RN, Livonica 30, 172; 186; 187

Līgavainis kāzu rītā varēja palikt mājā, no kurienes dosies uz laulību ceremoniju baznīcā, kamēr tēvs vai tuvākais draugs pulksten astoņos no rīta paziņoja rātskungiem par to, no kuras mājas notiks gājien uz baznīcu. Aicinātie viesi – vīrieši un sievietes un noteikti divas pieaugušas jaunas, kuras bija miļas līgavai un līgavainim, – devās gājienu pa priekšu, gan ejot uz baznīcu, gan nākot no tās. Līgavai baznīcā bija jābūt pirms pulksten deviņiem. Gājienu piedalījās arī no tuvāko draugu vidus vai no tautas izvēlēti dāvanu nesēji.⁹ Pēc 1593. gada nolikuma nojaušams, ka gan gājienu no mājām uz baznīcu, gan gājienu no baznīcas uz svinību vietu līdz ar kungiem devušies arī kalpi. 1598. gada nolikumā izteikti aizrādījumi par to, ka kalpi gājienu nav uzvedušies atbilstoši savam statusam, tāpēc turpmāk noteikts: ja gājienu vēlas piedalīties arī kungu kalpi, tie drīkst sekot aiz gājiena vai iet gājienu blakus, lai būtu redzama un tiktu ievērota atšķirība starp kungiem un kalpiem.¹⁰ Gājiena laikā par kārtību jāgādā viesu ielūdzējam. Ir ziņas, ka gājienu piedalījās arī atsevišķas karieses. Aleksandrs Buholcs raksta, ka braukšana uz baznīcu ar līgavas karieti, ko sagādāja no rātes staļļa, bija nostiprinājusies tradīcija. Aiz līgavas karieses drīkstēja braukt vēl viena kariete, bet pārējie devās kājām. 17. gadsimtā šī tradīcija mainījās un arvien biežāk ļaudis sāka braukt uz kāzām ar vairāk karietēm, nekā noteikts. 1677. gada nolikumā vērojums sašutums par to, ka karietē braucot arī labos laika apstākļos un to darot pat vīrieši. Tādēļ, “lai neradītu Rīgas ielās satiksmes traucējumus”, rāte noteica visām vīriešu kārtas personām, izņemot nepieciešamības gadījumus, doties uz kāzām kājām, kā

tas bija pieņemts līdz šim.¹¹ Gan karieses, gan zirgi uz kāzām tika īpaši izgreznoti.

Pirms laulību ceremonijas tika veikti īpaši sagatavošanās darbi, izgreznota baznīca. Uzmanība tika pievērsta arī baznīcu apmeklējošo personu nosēdināšanai. Viesu ielūdzējs rūpējās par to, lai baznīcā rātes kungu meitām būtu novietoti atsevišķi krēsli un tām nebūtu jāsež solos līdzās pārējām jaunavām.¹² Jaunas un sievas sēdēja atsevišķos solos šķirti no vīriešiem.

Laulību ceremonija noritēja atbilstoši baznīcas rokasgrāmatās noteiktajai kārtībai: mācītājs izskaidroja vīra un sievas lomas un savstarpējo pakļautību, vaicāja pēc abu piekrišanas doties laulībā, lūdza Dieva svētību un pasludināja jaunlaulātos par vīru un sievu. Lai ierobežotu kāzu dienas garumu, 1639. gada nolikumā noteikts, ka laulību ceremonija baznīcā jāsadzīvo no rīta, turklāt ceremonijas laikā līgavas tēvs līgavaiņa klātbūtnē pateicību gīdīs vecākajam un viesiem izsaka tikai ar galvas mājieniem, nevis rokaspiedienu.¹³ Acīmredzot svinīgās ceremonijas mēdza ievilkties, jo 17. gadsimta sākumā pirms vai pēc ceremonijas bija atvēlēts kāds brīdis pateicības teikšanai.

Pēc ceremonijas baznīcā laulātais pāris un viesi dodas uz izvēlēto svinību norises vietu. Tiklīdz kalpi vai puīši pavadījuši savus saimniekus līdz gīdī, tiem jādodas mājās. Palikt drīkst vienīgi rātskungu, eltermaņu un citu ievērojamu personu (augstmaņu) kalpi, kuri norīkoti šai vajadzībai.¹⁴ Par to, kā kalpiem būtu jārikojas, ja svinības notiek citur, nolikumā nav minēts. Rīkojums “doties prom” faktiski nozīmē “nepiedalīties svinībās”, tādējādi, ja

⁹ *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. 2013. Sigulda: Turaidas muzejrezervāts, 12.–19. lpp.

¹⁰ *Hochzeit-Ordnung. Eins Erbarh Rathes der königlichen Stadt Riga, erneuerte Hochzeit Ordnung*. 1598. Rīga: durch Nicolaum Mollinum, § 7.

¹¹ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert. In: *Rigascher Almanach für 1889*. Rīga: Druck und Verlag von W. F. Häcker, S. 26–27.

¹² Taube, M. 1960. Greznības noliegums Rīgā XVI un XVII gadsimtā. No: *Raksti*. 1. sēj. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija, Fundamentālā bibliotēka, 301. lpp.

¹³ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 9.

¹⁴ Turpat, 5. lpp.

kāzu svinības notiek mājās, kalpiem, netraucējot svinību gaitu, jāpievēršas saviem ikdienas darbiem.

1593., 1598. gada un citos iespiestajos nolikumos nav secīgi minētas visas aktivitātes dienas gaitā, tomēr ir zināms, ka viesi piedalījās kāzu mielastā un baudīja gan mūziku, gan dejas. 1593. gada nolikumā ir ietverts punkts par to, ka kāzu viesi drīkst atstāt svinības pašu izvēlētajā laikā – gan rātskungs, gan jebkura cita persona no ģildes nama vai citas kāzu vietas var doties uz mājām, kad to vēlas.¹⁵ Šāds punkts nolikumā iekļauts acimredzot tādēļ, ka pastāvējis kāds reglaments, kas noteicis rātskungu obligātu klātbūtni laulību ceremonijas vai kāzu svinību laikā. Atļauja pamest kāzu svinības pašu izvēlētajā laikā deva iespēju neuzkavēties nesaistošās kāzu svinībās pēc formālā pienākuma izpildīšanas.

Kāzu svinību laikā bija jāievēro noteikta kārtība, jo nolikumu neievērošanas gadījumā par katru pārkāpumu tika piemērots sods. Likuma tiesas tiesnesim bija jāpārlicinās, lai kāzu svinību gaita norit atbilstoši nolikumam. Viens no viņa galvenajiem uzdevumiem – novēst ķildas. Ja kāds tomēr viņam neklausā vai uzbrūk apkalpotājiem, tas jāsoda kā nemiera cēlājs. Lielu pārmērību gadījumā, piemēram, ja tiek lietoti “aizliegtie” ēdieni un cilvēki alkohola reibumā kļūst augstprātīgi un sakaujas, sods var būt pat 100 mārkas. Lai būtu garantija, ka piespriestā soda nauda tiks samaksāta, viesu ielūdzējs likuma tiesas tiesnesim no kāzām kā ķīlu iedeva vienu lielu sudraba kannu uz tik ilgu laiku, kamēr sods netika samaksāts (ne ilgāk kā 14 dienas).¹⁶ Ja likuma tiesnesis kāzās nevarēja ierasties, tika sūtīti likuma tiesneša palīgi – divi likuma tiesas sulaiņi. Viņu uzdevums bija noskatīt gan līgavas un līgavaiņa,

gan kāzu viesu apģērbus, kā arī ievērot kāzu mielastā pasniegtos ēdienus un dzērienus. Par novērojumiem kāzu gaitā tika ziņots likuma tiesnesim. Likuma tiesas sulaiņiem bija jāuzrauga arī kāzu mielasta rīkotāju, viesu ielūdzēju, muzikantu, liģeru¹⁷ un sardzes kareivju darbs.¹⁸ Papildus tam par darbu tika saņemtas arī piemaksas, ko aprēķināja pēc vakara gaitā iegūtās soda naudas. Tādējādi samaksu sistēma tika veidota tā, lai likumu tiesas sulaiņi būtu motivēti strādāt cītīgāk un uzrādīt pēc iespējas vairāk pārkāpumu. Tomēr, pēc vēstures avotu liecībām, bija atsevišķi gadījumi, kad likuma tiesas pārstāvji nepakļāvās rātes un tiesnešu norādījumiem un apzināti neievēroja noteiktus pārkāpumus, kā arī noklusēja mazturīgāku iedzīvotāju slepenās kāzu svinības. Pieķeršanas gadījumā sulaiņi mēģināja aizbildināties ar “nevācu” valodas nezināšanu, tomēr šādi aizbildinājumi netika ņemti vērā.¹⁹ Par minēto rīcību sekoja cietumsods.

Līdzās likumu tiesas tiesnesim bija iecelts šaferis (galvenais svētku rīkotājs), kurš kāzu mielasta laikā uzrauga galdu klāšanu, maizes griešanu, virtuvi, pagrabu, puīšus, kas nes alu, kā arī muzikantus un visu noteikumu ievērošanu, it sevišķi ēdienu un dzērienu atnešanu un aiznešanu. Šaferis iekasēja arī nodevas saskaņā ar nolikumu un izmaksāja atalgojumu katram, kuram tas pienācās.²⁰

Lielajā ģildē mielastam bija paredzēti vismaz četri galdi: līgavas galds, kungu galds (kuru izvietojuma tātākā telpas gala līdz Marijas tēlam), sešu galda klājēju un dāvanu nesēju galds (šķērsām no Marijas tēla) un sieviešu

¹⁵ *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbus nolikums*, 18. lpp.

¹⁶ Bucholtz, A. 1889. *Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert*, S. 5–6.

¹⁷ Liģeris – viens no Rīgas latviešu amatiem 14.–18. gadsimtā; nodarbojās ar ievesto preču (it īpaši labības) izkraušanu, svēršanu, novietošanu, arī eksporta preču apstrādi.

¹⁸ Taube, M. 1960. *Greznības noliegums Rīgā XVI un XVII gadsimtā*, 303. lpp.

¹⁹ Turpat, 304. lpp.

²⁰ *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbus nolikums*, 21. lpp.

un jaunavu garais galds (no tālākā gala līdz pagraba durvīm). Mazajā ģildē mielastam paredzēti divi galdi – ligavas un kungu galds (no telpas tālākā gala uz leju līdz muzikantu solam) un sieviešu un jaunavu galds (no pagraba durvīm līdz ligavas kambara durvīm). Lai arī 1593. gada nolikumā rakstīts, ka Mazajā ģildē “visi pārējie galdi un soli ir jānovāc, un, izņemot šos minētos galdus, nevienam, lai kas viņš arī būtu, nedrīkst klāt galdu un mielot viņu nevienā citā ģildes istabā”,²¹ atsevišķos gadījumos, piemēram, kad ieradušies augstmaņi ar saviem kalpiem, uzklāts vēl viens galds. Kalpiem uz maza galda noliktas trīs bļodas ar ēdienu. Turpretim ne pavārs, ne arī apkalpošais personāls svinību laikā nedrīkst ne nogaršot kādu no ēdieniem, ne arī dzert vīnu. Viesībās kalpiem jāraugās, lai nenotiktu kādas blēdības saistībā ar neatļautu vīna vai alus pasniegšanu un nerastos zaudējumi. Pretējā gadījumā viņiem draud atalgojuma noņemšana un sods – 3 mārkas. Smagāka pārkāpuma gadījumā – pat izraidīšana no ģildes.²² Šādi sodi lielākoties tika ieviesti, lai novērstu zādzības un kalpu apreibināšanos ar alu un vīnu. Mielasta laikā viesus apkalpoja rātes sulaiņi, bet, sākot ar 1658. gadu, amatnieku kāzās viesus apkalpojuši pašu amatnieku zeļļi. Dzērienus pasniedza alus nesēji un liģeri.²³ Savukārt par kāzās lietojamiem sudraba traukiem atbildēja viesu ielūdžējs.²⁴

Arī kārtība mielasta laikā bija stingri noteikta. Piemēram, 1593. gada nolikums noteic, ka “ne pirms mielasta, ne tā laikā, ne arī pēc tam nedrīkst sēsties kaut kur citur kā vien pie konkrētajiem (viesu grupai atbilstošajiem,

jau iepriekš ierādītajiem) galdiem”. Sods par šādu pārkāpumu bija vai nu 5 mārkas, vai arī bargāks atkarībā no personas un pārkāpuma smaguma.²⁵ Arī turpmākos nolikumos spēkā ir šis noteikums, kura neievērošanai seko sods. Kāzu viesis, vārdā Kārstens Dolmans (*Karsten Dolmann*), tika sodīts par to, ka nepaklausīja likumu tiesas tiesneša prasībai “piecēlies no dāmu soliem un iet sēdēt pie vīriem”. Viņš likumu tiesas tiesnesim nicinoši atcirtis, ka “pašreiz viņam gribas sēdēt pie dāmām”. Par mācību turpmāk būt pieticīgākam K. Dolmanam tika piespriests sods – 3 Rīgas dālderī.²⁶ Nolikumos atsevišķi punkti bija veltīti arī sievietēm, piemēram, 1639. gada nolikumā norādīts, ka sievietēm nevajadzētu nepieklājīgi ātri doties pie ēdamgalda.²⁷

Lai pirms mielasta, tā laikā vai pēc tā neielavītos kāds nelūgts viesis, svešs puisis vai meita, kāzu dienas garumā pēc kāzu rīkotāju lūguma divi tiesas kalpotāji sargāja vārtus.²⁸ Ja tomēr gadītos ļaudis, kuri nelūgti mēģina ielavīties kāzās pirms vai pēc mielasta, “tad viņi, tāpat kā tie ienākuši, apkaunojošā kārtā atkal jāizraida ārā, atņemot viņiem viņu virsdrēbes un nepieciešamības gadījumā par sodu pat ieliekot cietumā”.²⁹ Kā jau minēts iepriekš, viesus uz kāzām aicināja kāzu ielūdžējs pēc līgavaiņa vai kāzu rīkotāja veidota saraksta. Iespējams, ka viesu saraksts bijis arī tiesas kalpotājiem, kuri sargāja vārtus. Tomēr šādu iespējamību liek apšaubīt fakts, ka nereti uz kāzu svinībām bija ieradies vairāk viesu, nekā noteikts, bet

²¹ *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*, 14. lpp.

²² Turpat, 15. lpp.

²³ Bucholtz, A. 1889. *Rigasche Hochzeiten* im 17. Jahrhundert, S. 4, 24.

²⁴ Taube, M. 1960. *Greznības noliegums Rīgā XVI un XVII gadsimtā*, 301. lpp.

²⁵ *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*, 15. lpp.

²⁶ Bucholtz, A. 1889. *Rigasche Hochzeiten* im 17. Jahrhundert, S. 20.

²⁷ Turpat, 9. lpp.

²⁸ 1598. gada nolikumā noteikts, ka vārti jāšargā vienam tiesas kalpotājam.

²⁹ *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*, 16.–19. lpp.

tas nebūtu iespējams, ja pie vērtiem patiešām būtu bijusi stingra atnākošo personu kontrole pēc viesu saraksta. Šāda situācija varētu rasties vienīgi tad, ja tiesas kalpotāji vai nu nebūtu ieradušies, vai arī ja tiem būtu samaksāts par viesu skaita neievērošanu.

Neatņemama kāzu svinību daļa bija mūzika. Tie, kuri kāzas svinēja Lielajā ģildē, ar birģermeistara piekrišanu drīkstēja lūgt Doma skolas baznīcas kora priekšdziedātājam (*cantor*) nodziedāt līgavas mesu.³⁰ Mesa, domājams, tika dziedāta latīņu valodā. Savukārt muzikantus uz kāzām drīkstēja nolīgt tikai no pastāvošām mūziķu apvienībām. Viens no ievērojamākajiem muzikantiem Rīgā bija Kaspars Špringers (*Caspar Springer*, 1628–1696) – *princeps musices instrumentalis* jeb rātes algots pilsētas instrumentālās mūzikas vadītājs, galva, vecākais, kura ikdienas uzdevums bija nodrošināt sardzi Pēterbaznīcas tornī, kā arī kuplināt dievkalpojumus ar trompešu spēli. 17. gadsimtā kāzās tika atskaņoti gan K. Špringera sacerēti pirmatskaņojumi, gan jau zināmas melodijas.

Muzikanti sāka spēlēt tikai pēc mielasta. Viņiem bija jautri jāmuzicē, līdz pienāca laiks (pulksten septiņos vakarā) spēlēt līgavas deju, ar ko reizē tika aizslēgts pagrabs un svinības beidzās.³¹ Vēstures avotos atrodamas liecības tam, ka muzikantu darbs ne vienmēr atbilda kāzu organizētāju un svinētāju prasībām. Par muzikantiem atrodamas vairākas sūdzības – dažkārt kāzinieki sūdzējās par to, ka muzikanti slikti spēlēja, citreiz par to, ka mūziķi uzņēmušies spēlēt vairākās kāzās vienā dienā un nav uz sarunātajām kāzām ieradušies.³² Muzikantiem vācu kāzās maksāja vairāk, tādēļ, ja vienā dienā bija piedāvātas vairākas kāzas,

muzikanti deva priekšroku tām vai arī, konkurējot ar citiem muzikantiem, centās muzicēt vairākās kāzās. Citreiz ļaudis sūdzējušies par to, ka mūziķi nespēlēja visus instrumentus.³³ Atļauto mūzikas instrumentu klāsts mainījies vairākkārt.

Līdzās muzicēšanai kāzu svinību laikā notika dejas. Latvijas Valsts vēstures arhīva eksperte Valda Kvaskova, rakstot par greznības nolikumu, uzskatāmi apkopojusi noteikumus, kas attiecas uz deju kārtību Livonijā 16. gadsimtā. 1548. gada kāzu nolikumā norādīts, ka pēc mielasta drīkst dejojot “vairākas dejas”, 1574. gada nolikumā uzsvērts, ka “pirmā deja pienākas asinsradiniekiem”. Tikmēr, gaidot deju sākumu, jaunavām jāpulcējas kambarī un jāgaida, līdz dāvanu nesēji viņas aicinās uz deju. Kurzemes hercogistē 1591. gadā izdotajā nolikumā atļauts sākt dejas tikai pēc mielasta,³⁴ savukārt 1593. gada un 1598. gada Rīgā izdotajā nolikumā rakstīts, ka dejošana jāpārtrauc tad, kad saklāti mielasta galdi, tātad jādejo pirms mielasta, turklāt dejas iesāk divas likumu tiesas ieceltas personas – dāvanu nesēji. 17. gadsimtā dejas varētu būt notikušas gan pirms, gan pēc mielasta.

Dejas bija nozīmīga svinību daļa, un arī tajās, līdzīgi kā visās citās kāzu svinībās, bija jāievēro noteikumi: deju laikā vienlaicīgi drīkst dejojot ne vairāk kā 14 pāri. Ir aizliegts grūstīties vai skaļi klaigāt. 1639. gada februārī rātskungs un likumu tiesas tiesnesis Ludvīgs Hintelmanis (*Ludwig Hintelmann*) deju laikā aizrādīja jauniem vīriem, ka viņiem būtu jādejo atbilstoši pieņemtajām manierēm, bet vīri aizrādījumu neņēma vērā. L. Hintelmanis lūdzis mūziķiem pārstāt spēlēt, uz ko vīri reaģēja, aizejot prom un atstājot savas dāmas

³⁰ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 3.

³¹ Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums, 18. lpp.

³² Taube, M. 1960. Greznības nolikums Rīgā XVI un XVII gadsimtā, 305.–306. lpp.

³³ 1593. gada nolikumā kāzu svinībās atļauts spēlēt visus instrumentus, savukārt 1603. gada nolikumā muzicēšana ģildēs tika ierobežota – bija aizliegta trompešu spēle un muzicēšana priekšdziedātāja vadībā.

³⁴ Kvaskova, V. 2013. Svētku un apģērbu nolikumi 16. un 17. gadsimtā, 70. lpp.

nepiedienīgi sēžam. Tad cits pēc cita piecēlušies Ludvigs Hintelmanis, superintendents Hermanis Samsons, pilsētas fiziķis Johans fon Hēfels (*Johann von Höveln*, 1601–1652) un citi cienjami vīri un dejoja pirmo deju. Mācīto vīru piemērs iedarbojās, un otrajā dejā, kā ziņots, piedalījās arī vecākie (*Älterleute*) un baznīcas vecākais (*Älteste*). Ja kāds no viesiem uzvedās agresīvi un likumu tiesas tiesneša norādes neievēroja, par pārkāpumu tika piespriests sods. A. Buholcs piemin kādu 17. gadsimta tiesas protokolu, kurā minēts, ka Kristofs Litkens (*Christoph Lützens*) kāzu svinību laikā traucējis kādu dejojāmu, un, lai arī tam nebija nekāda iemesla, izturējies pret viņu necienīgi. Likumu tiesas tiesnesis Rīgemans (*Rigemann*) piedāvājis K. Litkenam nomierināties, bet viņš apgalvojis, ka neatceras, ko ir izdarījis. Tā kā K. Litkens neievēroja brīdinājumu un turpināja neadekvāti uzvesties, necienot ne likumu tiesas tiesnesi, ne to, ka atrodas kāzu svinībās, viņš tika sodīts ar naudas sodu – 100 guldeņiem.³⁵ Rīgas likuma tiesas protokolu norakstos atrodami arī citi līdzīgi gadījumi.

Informācija par svinību laikā dejojajām dejām Rīgā 17. gadsimtā ir ārkārtīgi ierobežota. Pieejama vienīgi informācija par dejām 17. gadsimta otrajā pusē. Vācbaltiešu jurista A. Buholca rakstā minēta tikai Kaspara Špringera 1676. gadā atskaņotā kāzu svinību deja “Köstenbrodt”³⁶ – gara deja, kuru spēlēja ar nolūku kāzu viesus nogurdināt. Šīs dejas laikā jāievēro atturīgums un mērenība.³⁷ Savukārt kādā pārstāstā, kur aprakstītas birģermeistara Johana Benkendorfa (*Johann Benkendorff*) dēla Konrāda (*Conrad*) un rātskunga Baltazara fon Duntesa (*Balthasar von Dunten*) meitas Katrīnas (*Catharina*) kāzas 1683. gadā, minētas vairākas dejas. Vispirms tika spēlēta pavana – svinīga un majestātiska gājiena deja divdaļu taktsmērā,

kas atainoja spāņu galmu, pēc tam galjarda – kustīga itāļu deja trijdaļu taktsmērā ar lēcieniem. Gadījies, ka šīs straujās dejas laikā jaunais Kristians fon Hēfels (*Christian von Höveln*) paslidējis un līdz ar savu deju parteri nokritis, izraisot citos viesos smieklus. Likumu tiesas tiesnesim Georgam fon Dammem (*George von Damme*) tas nepaticis, un viņš lūdzis likumu tiesas kalpu Heinrihu Buku (*Heinrich Buck*) izvērtēt Kaspara Špringera darbu. Tas, iereibis no spāņu vīna, lūdza Špringeru spēlēt garās dejas (iepriekšminēto deju “Köstenbrodt”), bet likumu tiesas tiesnesis pavēlēja deju pārtraukt un izpildīt lēno un graciozo “Basse” jeb “zemo” deju, kurai raksturīga lēna slidināšanās kustība, neatraujot pēdas no grīdas. Dejojošie vīri izteica iebildumus par to, ka viņiem jāpārtrauc iepriekšējā deja un nepieklājīgi jāatstāj savas partneres. Tad devās dejojot birģermeistars Kaspars Rīgemans (*Caspar Rigemann*), tiesu izpildītājs Hillebolds (*Hillebold*), likumu tiesas tiesnesis Georgs fon Damme, kā arī citi ievērojami vīri, un šo vīru piemērs nogludināja radušās nesaskaņas.³⁸

Pēc pulksten septiņiem vakarā muzikantiem atļauts spēlēt vienīgi “līgavas deju”, ar ko tiek noslēgtas svinības. Ap astoņiem līgava ar līgavaini jau bija aizvesti uz mājām. 1639. gada nolikumā līgavas deju rosina sākt astoņos vakarā.³⁹ Lai arī līgavas dejas tradīcija

³⁵ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 19–20.

³⁶ *Köste* – maksa; *brodt* – maize.

³⁷ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 33.

³⁸ Lai arī daļa no pārstāstā minētās informācijas sakrīt ar vēstures avotos atrodamo informāciju, ziņu par pārstāsta autoru un pārstāstā izmantotajiem avotiem nav. Arī lielākā daļa no atgadījumā minētajām personām vēstures avotos nav atrodamas, lai gan ziņām par Rīgas birģermeistariem un rātskungiem vajadzētu būt saglabātām. Nav iespējams noteikt, vai minētais pārstāsts ir radošs apcerējums par kāzām 17. gadsimta beigās vai patiesi vēsturiski noticis notikums, un šī iemesla dēļ norakstā ietvertā informācija jāuztver kritiski. No: *Alt-Rigaer Hochzeitfeiern*. Herberta Noimaņa noraksts no burtnīcas “Heimat”, Heft 10/11, 15.12.1932., S. 9–10.

³⁹ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 9.

21

Hochzeitlicher Braut-Tantz/
Beneben
Einer Anmahnung zur Freude/ an die Gäste/
Dem
Wohl-Edlen / Ehrenvesten und Wohlgelehrten
Herrn
HERMAN MEINERS/
Hoff-Secretario/
Wie auch
Der Wohl-Edlen / Ehr- und Viel Tugendreichen
Jungfrauen
SOPHIA von DVNTE/
Wohlverdienten Ober-Kämmer allhie/
Eheleiblichen Tochter/
Zugeschrieben
von
Casparo Springern/ Sil.
Eines Wohl-Edlen/ Hochweisen Rahts bestalten Principal
Musico Instrumentali.

Zu R I G A /
 Gedruckt durch Gerhard Schrödern/
 Anno 1654.

Музыкальный музей
 Императорского Царств
 Алт. Ливонской Губ.

Cantus 1.

Cantus 2.

Altus.

Tenor.

Bassus.

<p>1. Wenn herbey/ Gott Apollo wie auch ihr Drey maht drey Caspar zu mir/ Bring auch her/ Du brachst mich Nuptien Chor/ Ihn beschrey Das was erfrucht das Ohr. <i>Etio mit Calliope/</i> <i>Crato / Melponicie/</i> <i>Terpsichor auf die Bahu/</i> <i>Thalia / Polyymnia/</i> <i>Komme Euterpy /Lycania/</i> Stimm diesen Brauttanz an.</p>	<p>2. Seht ihr nicht/ Wer doch dieser Brautigam sey? <i>Euer Licht/</i> Der eure Dolken Vornahis pfleg Durch siche erlangen Pflich/ Nach und Nach Iu suchen mit den Dreyß. Drumb ster von euch begabte/ Nieder kunft diechthet labt/ Die er schon wendet an/ Zu den Nupten dieser Statt/ Wie sie schon verspüret hat/ Dess man ihn rühmen kan.</p>
--	--

2. *Seht* 3. *Lu*

Cantus 1.

Cantus 2.

Bassus.

Cantus 1.

Cantus 2.

Bassus.

<p>3. Cupido Hat nun Ihn die Braut beschrey/ Die also Wie Er Sie selbst begabte/ Ist begabte/ Ueblcher Jugend Tugend Jir/ Die Ihn labt/ Erlanger Er bey Ihe/ Also haben sich gepahret Dies nach der Tugend ahret. So laß uns nun brach Dieses Jrit/ du Nupten Schaar/ Seht Ihe dieß verlobte Paar Ist zu den Brauttanz sich.</p>	<p>4. Nun herzu/ Du Parnassi Nymphen Schaar/ Hybde du Mußt nehmen Iho wahr Diesen Tanz. Laß die Seiten klängen fort/ Das Ihe gang Terferet diesen Drey. Kanten Seligen Zimbelklang/ Der Nupten Gesang/ Mußt Iest zu Dienst sein/ Diesem Brautigam un der Braut/ Das nach solcher Sänge Kant Die thun dieß Singelien.</p>
---	---

Serenada à 3.

CANTUS 1.

CANTUS 2.

BASSUS.

CANTUS 1.

CANTUS 2.

BASSUS.

<p>2. Seht wie das Paar sich lustig machet/ Nehmet Ihe im gleichende Reiten in acht/ Seid auf Lust bedacht.</p>	<p>3. Das ist die best/ die höchste Lust/ Wenn wir nicht sondern mit Sorgen un Pein/ Wenn uns nicht Plagen und Jaagen bewalt/ Und wir nicht von Traurigkeit sein/ Traurigkeit ist die uns verleit/ Friedelich was er was Dohls geschick/ Wollt sie uns erget.</p>
--	--

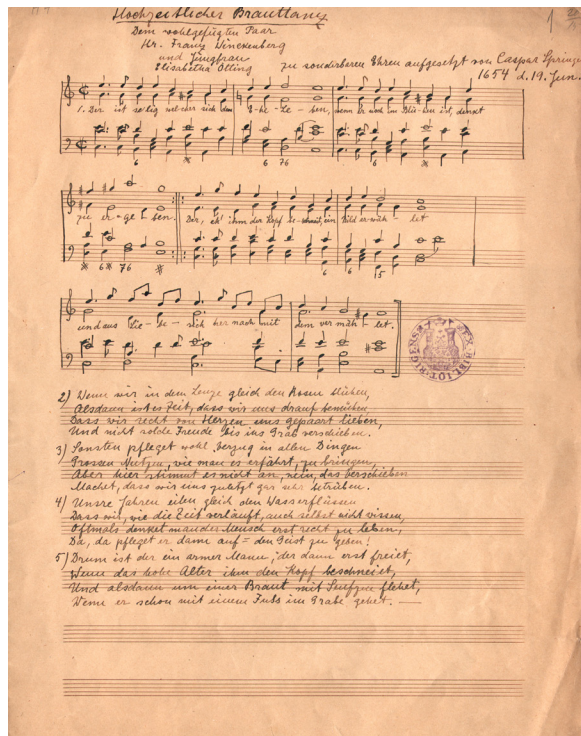
C R D E.

3 Kaspara Špringera saceretā ligavas deja Hermana Mainera (*Herman Meiners*) un Sofijas fon Duntē (*Sophia von Dunte*) kāzām, 1654. LU AB RN, R 22038 (Springer, C. *Hochzeitlicher Braut-Tantz/ Beneben Einer Anmahnung zur Freude/ an die Gäste/ Dem Wohl-Edlen/ Ehrenvesten und Wohlgelehrten Herrn HERMAN MEINERS/ Hoff-Secretario/ Wie auch Der Wohl-Edlen/ Ehr- und Viel Tugendreichen Jungfrauen SOPHIA von DVNTE/ Wohlverdienten Ober-Kämmer allhie/ Eheleiblichen Tochter/ Zugeschrieben von Casparo Springern/ Sil. Eines Wohl-Edlen/ Hochweisen Rahts bestalten Principal Musico Instrumentali. Zu RIGA: Gedruckt durch Gerhard Schrödern. Anno 1654.*)

ir izplatīta viscaur Eiropā, par šīs tradīcijas izpausmēm Rīgā 17. gadsimtā detalizētāku ziņu trūkst. A. Buholcs piemin vairākus gadījumus, kad līgava nevēlējās noslēgt kāzu svinības. 1665. gadā līgava panāca, lai kāzu svinības turpinās līdz pat pusnaktij, bet 1674. gadā Šokmaņa (*Schockmann*) līgava pieprasījusi trīs līgavas dejas pēc kārtas.⁴⁰ 3 4

Pēc kāzu svinību beigām bija aizliegts turpināt viesības mājās, t. i., tur nedrīkstēja pulcēties draugi un rīkot dejas. 16. gadsimta vidū Rīgas rāte bija noteikusi, ka mājās drīkst pasniegt tikai vienu ēdienu. Šo likumu kāzu svinētāji arvien pārkāpa, tāpēc, lai novērstu liekus izdevumus, ko radīja viesību turpināšana mājās, noteica, ka turpmāk līgavai un līgavainim kāzu nakts jāpavada ģildes nama "līgavas kambarī", bet nākamajā dienā uz maltīti drīkst aicināt tikai tuvākos draugus. 1593. un 1598. gada nolikumā minēts, ka astoņos vakarā līgava un līgavainis jau ir aizvesti uz mājām, un 1598. gada nolikumā bija norādīts, ka pēc kāzu svinībām ir atļauts mājās pacienāt astoņus tuvākos radus, tomēr joprojām nedrīkstēja aicināt draugus un rīkot dejas.⁴¹ Neatkarīgi no tā, vai kāzu nakts tika pavadīta ģildē vai mājās, nākamā rītā pēc tās jaunais vīrs sievai pasniedza rīta dāvanu.

Kā jau minēts, kāzu norisi pavadīja virkne rātes izvirzītu ierobežojumu. Rāte aizliedza rīkot svinības gan pirms kāzām, gan pēc tām, ierobežoja kāzās aicināmo cilvēku skaitu. Uz Lielo ģildi drīkst aicināt ne vairāk kā 70 vīriešus un 60 sievietes (ieskaitot jaunavas), tātad pavisam 130 cilvēkus; uz Mazo ģildi ne vairāk kā 60 vīriešus un 48 sievietes, pavisam 108 cilvēkus; ja rīko kāzas savās mājās vai kādā citā namā, drīkst ielūgt ne vairāk kā 50 vīriešus un 40 sievietes, pavisam 90 cilvēkus, bet kalpoņu un aukļu kāzās ne vairāk kā 40 personas kopā. Ja ielūdz vairāk personu, nekā noteikts,

4 Kaspara Špringera sacerētā līgavas dejas Franča Vinkenberga (*Franz Winckenberg*) un Elizabetes Etingas (*Elisabetha Ötting*) kāzām, 1654. LU AB RN, noraksts klavierizviljumā, R 35144/1 (Springer, C. *Hochzeitlicher Braut-Tantz/ Beneben Einer Anmahnung zur Freude/ an die Gäste/ Dem Wohl-Edlen/ Ehrenvesten und Wohlgelahrten Herrn HERMAN MEINERS/ Hoff-Secretario/ Wie auch Der Wohl-Edlen/ Ehr- und Viel Tugendreichen Jungfrauen SOPHIA von DVNTE/ Wohlwerdienten Ober-Kämmer allhie/ Eheleiblichen Tochter/ Zugeschrieben von Casparo Springern/ Sil. Eines Wohl-Edlen/ Hochweisen Rahts bestalten Principal Musico Instrumentali. Zu RIGA: Gedruckt durch Gerhard Schrödern. Anno 1654.*)

⁴⁰ Bucholtz, A. 1889. Rīgasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 34.

⁴¹ Kvaskova, V. 2013. Svētumu un apģērbu nolikumi 16. un 17. gadsimtā, 73. lpp.

jāmaksā 30 mārkas liels sods un 6 mārkas no katras personas, kura, pārkāpjot šo noteikumu, ielūgta vai ieradusies.⁴² Rāte aizliedza viesus cienāt ārpus mielasta laika un ierobežoja miestā pasniedzamo ēdienu un bļodu skaitu.

Līdzās ierobežojumiem kāzu svinēšanā Rīgas rāte izvirzīja stingrus noteikumus attiecībā uz apģērbiem. 1593. gada nolikumā nosodīta pārmērīgā apģērbiem greznība, kuras dēļ “ne vien atsevišķas personas, bet arī visa pilsēta zaudē ievērojamu daļu sava īpašuma un ceļ sev neslavu”, un ikviens birģeris aicināts atteikties no tāda apģērba, “ko nav pelnījis un nevar nēsāt ar godu”, t. i., no apģērba, kas neatbilst viņa kārtai.⁴³ Nolikumā ietverti aizliegumi izmantot noteiktus audumus, apģērbus, rotas un tērpju aksesuārus. Atsevišķā paragrāfā formulēti aizliegumi “nevācu kalponēm, bērnu mākslēm un personām ar sliktu slavu”. Arī līgavai ar līgavaini savā kāzu dienā jāģērbjas atbilstoši reglamentam.

Nolikums jāievēro un tam jāpakļaujas visām nolikumā minētajām personām, kā arī birģeru bērniem un visiem, kas Rīgā apmetušies uz dzīvi, nodarbojas ar savu amatu un pelna iztiku, bet ne svešiniekiem vai tiem, kas Rīgā ieradusies kā viesi, t. i., personām, kas Rīgā neuzturas ilgāk par sešām nedēļām.

1677. gada 10. oktobrī Rīgas rāte izdod citu nolikumu, kurā ar nosodījumu attiecas pret ilgstošām ļaunu pārmērībām un nepaklausību. Nolikumā uzsvērts, ka līdzšinējo likumu neievērošana vairākkārt ir izraisījusi Dieva dusmas – gan karadarbību, kas norisinājās Livonijas teritorijā, iebrūkot krievu karaspēkam cara Alekseja Romanova (*Алексей Михайлович*

Романов, 1629–1676) vadībā 1656. gadā, gan badu un mēri, kas sekoja pēc tā, gan ugunsgrēku, kurā gājusi bojā lielākā pilsētas daļa. Lai labotu ieilgušās pārmērības, jaunajā nolikumā vēl vairāk ierobežota ģērbšanās un greznošanās un mudināts kāzās ievērot vēl lielāku mērenību.⁴⁴ Noteikumu neievērošanas gadījumā jāmaksā sods.

Zīmīgi, ka nolikumā iekļauta piezīme par to, ka likumu tiesas tiesnešiem pilnā nopietnībā jāievēro visi jaunievedumi. Kā tika minēts iepriekš, likumu tiesas tiesneša uzdevums bija pārraudzīt, lai kāzu ceremonijas un svinību laikā tiktu ievēroti visi rātes izvirzītie noteikumi. Aplūkojot nolikumos arvien pieaugošos brīdinājumus un draudus, rodas iespaids, ka izvirzītie noteikumi netiek ievēroti. Tas savukārt noved pie trim minējumiem: vai nu tauta bija gana atjautīga, lai nolikumā minētos punktus apietu (līdzīgi kā minēja G. Ciglers, ka pūķim “vienu galvu nocērt, bet tās vietā izaug desmit”,⁴⁵ t. i., ļaudis ievieš tērpam kādu jauninājumu, kas nolikumā vēl nav pieminēts), vai nu Rīgas iedzīvotāji nebija tik trūcīgi, kā pirmajā brīdī varētu likties (ja reiz apzināti pārkāpj nolikumu vairākos punktos un ir spējīgi samaksāt kopsummā diezgan lielu naudas sodu), vai arī norikotie likumu tiesas tiesneši atsevišķos gadījumos nepildīja savu pienākumu (iejūtības dēļ, vai arī tika uzpirkti ar naudu), pārsvarā reaģējot galējos pārkāpumos vai profilakses nolūkā un formāli demonstrējot pilsētas rātei, ka uzliktie pienākumi tiek pildīti.

Nolikumu izdošanas cēlonis neapšaubāmi nebija vienīgi tautas pārmērības. Ar nolikumu palīdzību rāte Rīgas iedzīvotāju starpā tiecās saglabāt kārtu atšķirību – norādīt katrai noteiktu vietu sabiedrībā un robežas, kuras tā nedrīkst pārkāpt. Kas apģērba un greznības ziņā ir atļauts rātes vīriem un augstmaņiem,

⁴² Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbiem nolikums, 12.–20. lpp.

⁴³ Kvaskova, V. 2013. 1593. gada Rīgas rātes kāzu un apģērbiem nolikums jeb greznības noliegums. No: Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbiem nolikums, 36. lpp.

⁴⁴ Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert, S. 26.

⁴⁵ Cieglerus, G. 1599. *Welt Spiegel Menniglichen zu diesen letzten zeiten für die augen gestellet unnd aus Heiliger Göttlicher Schrifft, und aller Welt...*, S. 323.

nav atļauts Lielajai ģildei. Kas atļauts Lielajai ģildei, tas aizliegts Mazajai ģildei, bet to, ko drikst Mazās ģildes locekļi, nedrikst visi pārējie ārpus ģildes esošie kalpi un kalpones.⁴⁶ Cīņa

par tiesībām pilsētā notika gan starp rāti un ģildēm, gan arī pašu ģilžu starpā. Līdztekus šim cīņām saasinājās arī vācu un nevācu cīņa par tiesībām.

⁴⁶ Taube, M. 1960. Greznības noliegums Rīgā XVI un XVII gadsimtā, 293.–294. lpp.

Avoti un literatūra

Alt-Rigaer Hochzeitfeiern. Herberta Noimaņa noraksts no burtnīcas "Heimat", Heft 10/11, 15.12.1932.

Bucholtz, A. 1889. Rigasche Hochzeiten im 17. Jahrhundert. In: *Rigascher Almanach für 1889*. Riga: Druck und Verlag von W. F. Häcker.

Cieglerus, G. 1599. *Welt Spiegel Menniglichen zu diesen letzten zeiten für die augen gestellet unnd aus Heiliger Göttlicher Schrifft, und aller Welt...* Riga: Nicolas Mollyn.

Hochzeit-Ordnung. Eins Erbarh Raths der königlichen Stadt Riga, erneuerte Hochzeit Ordnung. 1598. Riga: durch Nicolaum Mollinum.

Kvaskova, V. 2013. 1593. gada Rīgas rātes kāzu un apģērbu nolikums jeb greznības noliegums. No: *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Sigulda: Turaidas muzejrezervāts.

Kvaskova, V. 2013. Svētku un apģērbu nolikumi 16. un 17. gadsimtā. No: *Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Sigulda: Turaidas muzejrezervāts.

Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollina 1593. gadā iespiestais Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē – godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums. 2013. Sigulda: Turaidas muzejrezervāts.

Rusovs, B. 1926. *Livonijas kronika*. Ed. Veispala tulkojums. Rīga: Valters un Rapa.

Stolleis, M. 1983. *Pecunia nervus rerum. Zur Staatsfinanzierung in der frühen Neuzeit*. Frankfurt am Main: Klostermann.

Taube, M. 1960. Greznības noliegums Rīgā XVI un XVII gadsimtā. No: *Raksti*. 1. sēj. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija, Fundamentālā bibliotēka.